

Landskap: Småland Upptecknat av: J.A.Göth,
Härad: Uppvidinge Adress: Braås.
Socken: Dädesjö, Sjösås, Nottebäck, Berättat av: olika personer, angivna
Drev. inne i samlingen.
Uppteckningsår: 1932. Född år i

Uppteckningen rör	sid.
Nidvisa om Näsby flickor.....	1-2
Ben o. hår från kyrkogården till förgö- görelse el. botemedel.....	3.
Lyse, där skraddare drunknat.....	4.-6
Visa om ovannämnde skraddare.....	5.
Lyse, som rörde sig.....	7.
Länsmannen och hens fru, som förskrivit sig åt Skam.....	8-9.
Trollkunnig klockare.....	10.
Trollkunnig talman.....	11-16.
Spiritus.....	12.
Svartkonstbok.....	12-13.
"Rydingen", som förskrivit sig till Den Onde.....	17-18.
Kyrkogrimmen.....	19.

4783

Glosoen.....	Sid. 19.
Årsgång.....	20-21.
Öknamn.....	22-23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

Kronobergs läns Hembygdsför-
bunds samlingar. ACC. NR. 4782

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av: J.A.Göth

Härad: Adress:

Socken: Berättat av Drettinge drängar
1882-1883

Uppteckningsår: 1932 Född år i

Uppteckningen rör En nidvisa om Näsby fina och högfärdiga
flickor, troligen författad av drängar på Ramnäsa och Drättigen.

En visa ja vell sjunga som ä alldeles ny
Den handlar om tre flickor frå Näsby stora by (trall)

Den ena het Johanna å den andra het Kristin
Å ätter kommer Hilda mä sin stora krinolin.

Se strumpor dä har de både röda å blå
Men strumpebanden äro av särkasommargrå.

Kring halsen där har de både perlor å krus
Men titta unners särken, så ä han full å lus.

Å ska di ha en klänning, så ska den ringas ur
Så bröstet hänger bara som på en tjur.

Skriv endast på denna sida!

Å inte kan de baka å inte brögga malt
Å koka di en välling, blir ho vebränd å försalt.

Å inte kan di väva älla spenna älla sy
Men om kvällarna i sängen, då ä di herraby.

Ett litet hyggligt prov ä dätida drängstugukultur. Det var
mycket flera versar.

4782

Uppt. efter Alexander Hallin i Sjösås,
Johan Farao, Nottebäck m. fl.

Ben och hår från kyrkogården till förgörelse eller
botemedel.

Enligt Alexander m. fl. var Kata I Granelund i Bol
i Hagreda, de flesta helgdagsnätter antingen hos de som
stod lik hemma eller på Sjösås gamla kyrkogård. När den
nya kyrkogården tagits i bruk gick hon dit, hon samlade
ben, hår eller något av "hemligheta" som hon använde till
förgörelse eller botemedel.

Enligt den gamle torparen och h auktionsroparen, Farao
var den gamle bonden Jonas i Hjälmsörva= "Haren" en flitig
besökare av Nottebäckes kyrkogård. En gång var Farao med,
när Haren gick in på kyrkogården till en nygrävd grav och
skrek: "Den som sist do osali, eti opp å sä om ja venner
processen i Lenhovda i da." Farao hörde någon svara. "Du
ska så i helvete heller". Haren förlorade och blev så rädd
att han slutade med frågorna för alltid.

Detta hände på 1870 talet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

4782

Ett konstigt lyse. där skraddare drunknat.

Sent på hösten och framåt vintern, såvida sjön Makroken är öppen ses det ett lyse=ljus, tändes och slockna med någon minuts mellanrum. Detta lyse har i många generationer kallats, och kallas ännu "Guppetihej". Det sägs, att en skraddare från Sandreda hade varit i Galtabäck och sytt i en bondgård, till jul i sylön hade han fått bränvih. Han var full och gick rakt i en råk, söder om "Metesten." Han och bränvinskuttingen togs upp, men panejärnet hittades *i nte*. Han ansågs som självspilling och måste således dras över kyrkgårdsmuren i Sjösås gamla kyrkogård sedan solen gått ned. Strax därefter började lyset på sjön "guppa". De gamla trodde att han av Gud fått straffet att leta reda på sitt panejärn.

Efter olika personer från Sjösås och Nottebäcks socknar

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

4782

Den som för trettio år sedan
sjöng visan, första gången,
jag hörde den sjungas var
Fabian Almqvist, Klafvrestrom.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En ynkelier visa
ja vell för eder sjunga
Den handlar om en skraddare
som drunkna i en sjö.
Haderadela å haderadela
Haderadela å haderadelej, tjohej.

Han hade vatt i Galtabäck
å hämtat julabrännvin
Han kunne inte tänka se
att isen va så klen
Haderadela o.s.v.

Men knävelen va framme
å petade hål i isen
å skraddaren damp i hålet
å drunkna som en katt.
Haderadela o.s.v.

Hans fästemo Johanna
ho sörjde sej fördärvader
men sen så ble ho gefter mä
Skomakar-Per i byn
Haderadela o.s.v.

4782

Den där drunkningen hände inte på 1880 talet. Både jag och andra har försökt att få tag i lyset. Det är många som varit det mycket nära. En del har hört det fräsa.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

notiser av Klemmbergs k. samlingar

4782

Efter Johannes I Norrbo-Galta-
bäck och mjölnaren Johan Johan-
son i Åqvarn , Nottebäck.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Småland
Norrvidinge
Didsjö församling, Nottebäck, Åqvarn.
nytt 1932

nytt J. P. Göth
Bräns
Bar av flera personer
sista Aug.

Någon gång flyttbart lyse.

7

En gång när Johannes i Norrbo rodde från Sandreda kom lyset efter honom. Han rodde förbrinnande livet i land. Då gick lyset intill land, bara några famnar från honom och han hörde hur det fräste när det slocknade. En annan gång såg han det gå över sjön ända till Sandreda.

Johan i Åqvarn rodde över sjön från Norrbo en mörk kväll. Då dök ljuset upp till bakstammen på båten och han hörde ett fräsande ljud när det dök ner. Norrbo-båtstad är ett par kilometer från platsen där Guppetihej annars alltid visar sig mest mörka blåsiga och regniga kvällar.

Jag känner gubbarna mycket väl och vet att åtminstone inte Johannes ljugit. Gubbarna är nyligen döda men lyset och sägnen lever än.

4782 Efter Jakob på Berget=Bleckke, en
gammal bleckhandlare i Åsheda,
Länsmannen och hans fru, som förskrivit sig m. fl.
åt Skam.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Länsmän Ahlstrand och hans fru var svåra vid alla,
men synnerhet fattiga. Det sades, att båda hade lovat bort
sig till skam.

När tiden var ute, och skam enligt kontraktet skulle
hämta Ahlstrand satt denne på avträdet. Där var tre hål
och Ahlstrand satt i det mellersta. Bäst det var hördes
det ett förskräckligt skrik, ända in. Och när husfolket
kom ut, satt där tre länsmän. Den mellersta skrek och de
andra båda skrattade. Och det kändes svavelos. Då sprang
en av pigorna efter komminister Sandén, en mycket gud-
fruktig prest. Då skrattade begge flygelmännen ännu värre.
Då slog presten de båda skrattande på munnen med handboken
och bad dem i Guds namn dra åt helvete. Det blev brak och
dunder och skrik. Och länsmän blev ensam på sitsen. Honom
bad presten för och behandlade honom på annat sätt med
böner och handpåläggning.

Fru Ahlstrand slog pigorna och svält dem och hennes
man, Länsmän Ahlstrand skaffade henne nya pigor i sådana
hem som han ruinerat. Det var ingen som tordes gå till frun
ensam. En dag kom där några fattiga för att klaga sin nöd.
Länsmän var inte hemma, men frun tog mot dem och gav dem
en skopa ovett. Det ända hon sade var : "I arsolet=ändan, sir
i mej sist."

Skriv endast på denna sida!

4782

Hon dog innan Skam enligt kontraktet fick hemta henne.
När hon skulle begravas, orkade inte åtta man bära henne
till graven. De släppte henne så kistan slog i jorden
och sprack och liket rullade i graven och blev liggande med
bara arsen upp. Det ansågs vara en straffdom.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
9

4782
Efter egen bekantskap med Klockaren, samt alla de gamlas berättelser om honom.

Klockaren Z. Danielsson, i yngre dagar bonde i Lille-skås sedan i Pilås, sedan bara klockare i en liten egen stuga i Pilså. död vid sekelskiftet. En av de fulaste figurerna i min bok , "Bergbackafolket."

Z. Danielsson, Klockaren i Erkås= Klockaren i Pilås hade inte så lite trollkonster för sig. Att han kunde stämma båd utan att behöva träffa den blödande, finns det många bevis på. Han gick alltid och lutade och hade huvudet på sned. När han var ensam talade han alltid med någon och gav både frågor och svar. Han kunde sätta "rännan" på folk, bota den också. Han kunde skaffa hem "stulet". Han fick skulden för ett borttrollat öga hos en tattarkäring, Fia, som trollmjölkade korna för bönderna i Wiås. Han tog ut tänder med nyckel, öppnade åder på sjuka, med snäppare, vaxinerade barn och läste i "Winterbröta." Han dog fattig utan anseende.

Hans tandnyckel, snäppare, samt en liten utan med hål i, som han lånade ut till brudar för att de skulle få arvingar, har jag i hembygds museet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Trollkunnig
klockare.

4782

Efter min far Nils Petter
Pettersson i Karryd, samt en
massa andra personer.

Trollkunnig talman.

Nils Persson= Talmannen i Ringstorp, var född i Hornaryd och bodde i Ringstorp c:a 40 år, till sin död. Fyra gånger var han riksdagsfullmäktig, han var talman i bondeståndet. 1862 blev han ordförande i hushållningssällskapet. I hemorten var han läkare och domare. En ovanligt bra karl, enligt myndigheternas förmenande. Enligt hans tjänare, en bra husbonde, som kunde trolla. Som var allvetande och kunde bota folk och få. Enligt Alexander Hallin, full i fan-- Enligt (Pers Anners) Hemmansägaren Anders Persson i Harskult, en rackare. Petter i Sjärsjömåla, med flera, instämde med Pers Anners. De senare kanske hade, inte så liten orsak. Talmannen vann en orättfärdig process, och handhade nödhjälpen 1869. Det fanns folk som litade på honom som på Gud fader. Han hade en ofantlig förmåga att pumpa folk, och därför visste han allt var dom hände i bygderna och använde det som makt över de okunniga och vidskeplige Sjösåborna. Han var god psykolog och efter vad detsynes, hypnotisör. Hans bedrifter berättades för barnen som sagor.

Det var en vinterdag, min far Nils Pettersson= Nesse, satt i Ringstorps drängstuga och gjorde kvastar. Den andra drängen Johannes var åt Romvilla efter ett åass halm, han körde med en häst. Då kom talmannen inspringande och

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

skrek: "Skynna dej Nesse, å hoppa på mærra, å ri så fort du kan. Älla legger Johannes å dö unner halmlasset, ve Kanabo såj. " Far red i gallopp och när han kom nära sågen, såg han Johannes välta med halmlasset och bli liggande på ett sådant sätt, under det, att han ovillkorligen skulle kvävts ihjäl. En gång högg Petter Andersson i Stora Heda, sig i en fot. Det gick inte att få blodet att stanna. Då gav dottern sig iväg och sprang rakt genom skogarna den halva milen till Ringstorp. Far stod då på Ringstrops vedbacke och högg ved. Då kom talmannen ut och ropade. "Spring te Broholm Nesse, så fleckestackarn slepper å springa ihjäl sig." Bloen har stannat nu." Far gav sig iväg och vid Broholm mötte han den uttröttade Sara. Många liknande händelser om blodstillning omtalades. Det ansågs att han hade hjälp av sin Spiritus och sin Svartkonstbok.

Efter talmannens död, sades det att spiritusen brändes upp. Hans spiritus var en större skalbagge som var i en liten träask med glaslock. Svartkonstboken tog en dotter hand om. Sedan hade hennes son Isack Amosson i Hornaryd den. På auktionen efter honom köpte jag den. (för tjugo år sedan.) Nu har vi den i hembygdsmuseet. Det är den lilla boken. "Den Kloka och förståndiga guben." Det sades att den riktiga svartkonstboken brändes upp efter talmannens död.

Min far och Alexander Hallin såg den. Den var skriven med rött bläck med en massa konstiga teckningar. Den vi har i hembygdsföreningen innehåller ingen handskrift. Endast talmannens handteckning .

Det finnes en hel del tilldragelser som gjorde att talmannen blev ansedd som trollkarl. En gång var Skomakaren Abraham Hultman=Wreden, i Ringstorp och arbetade i sällskap med sina båda söner Gustav och Zakarias. De voro ett par vildbasare, på 14 och 16 år. Det var på eftersommaren och i Ringstorps stora trädgård voro massor av morell och körsbär mogna. När skomakarna kom dit, sade talmannen. "Nu får i äta så många bär i vell pojka. Men på dä dära träet få i inga ta." Trädet var en fin bigarå och när det blev mörkt om kvällen kunde inte pojkarna motstå frestelsen. De klev upp i trädet och smorde sig väldigt. När de skulle gå ner, var Ringstorp försvunnet och trädet stod i en stor sjö, som det inte syntes några stränder vid. Under dem gick vågorna höga. Pojkarna måste bli kvar i trädet till det började dagas, Då kom talmannen ut och sade. "Ja, nu ä i väl mätta å nöjda pojka, nu ä dä bäst i går ner." Då försvann böljor och sjö och pojkarna som frös och var stela av skräck kravlade sig ner. Då kom deras far och ville enligt sin vana, slå dem. Då sade talmannen. "Lätt du bli å slå barna.

4782

Du har ju ett å mina "blågarnsstöcke"= linneväv snott om benet, unnder böxorna, å sulor te tri par halsulor mellan bottnarna i skoäskan." Den familjen stal aldrig mer i Ringstorp.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Nödår.

Det var bister svält och dyrtid 1868-1869. De tre socknarna Sjösås-Drev och Hornaryd hade det svårt. Det anordnades nödhjälpsarbeten. Vägbygge i Wiås by, och genom åsen i Braås. Där fick de, som inte hade något att äta, arbeta för 12 skilling om dagen och föda sig själv. I östersjöländerna(?) fanns spannmål och en herre av åtten Sparre hade skänkt en massa mjöl till socknarna. En annan hade skänkt en summa pengar till de nödlidande. När mjölet kom till Kalmar, fick de rikaste bönderna å socknen köra efter det. De hade 5 10punds säckar var och av dem behöll de en i körlön. Sedan såldes mjölet till de arbetslösa på det sättet att de för två dagsverke fick ett pund rågmjöl. Arbetsledare blevo talmannens goda vänner, rika bönder. De hade ett pund mjöl och en riksdaler om dagen. Det fanns bönder som oponerade sig mot talmannens självstyre, bland dem var Petter Jonasson i Karryd. Det fanns en fattig, orädd bonde från Mästreda, Svarte -Anners, som vräkte ur sig sin mening om talmannen, det fanns de som varnade honom, men han skrattade och sade. "Jag skiter i den dära brötyga en."

4782

Det fick talmannen veta samma dag och han bara skrattade och sade. "Ja tänker Svartingen ska få annat än mej å skita i." Annars feck en förfärlig magplåga, som tog död på honom. Talmannen var och är omtvistad. Likaså en del av hans ättlingar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

4782

Efter berättelser av de gamla Hammarsmedsättlingarna Johannes Lindström och L. Boqvist i Braås, Kajsa Wahlgren i Böksholm m. fl.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Adelsläkten Rönning 14-1500 talet . I folkmun Rydingen
- Rödingen.

17
Rydingen, som
förskrivit sig
åt den Onde.

Rönning ägde Lidboholm=Ön=Lidhult i Sjösås socken samt dessutom en massa gårdar däromkring. Han hade egen domrätt, fängelset var på den lilla ön "Musholmen", där syndarna voro fängslade med järn, under bar himmel. Galgen var på "Galgö". Själv hade han någon bostad på "Husholmen". Det finns ännu spår av pålningar efter broarna mellan gården, Musholmen och Husholmen. Det sägs att han lovat bort sig till fan. Därute på Husholmen hade han gjort sig en källare och låste in sig om nätterna. Han hade två vakter utsatta på bron. En natt kom den fruktade och gick över bron och sade till de förskrämda vakterna. "Om inte Guds makt vore större än min, så skulle jag vrida huvudet av er pysslingar." Vakterna blevo stela av skräck och de hörde när den horn- och svansprydde bröt sig in i källaren, tog ut Rydingen och gav sig iväg med honom upp i luften rakt åt öster i sällskap med en hel massa smådjävlar som sjön:

"Då ä slut på dett välde på Lidhults går
Vi har dett kontrakt å din lön du nu får

Du massor har plågat, du skändat och hängt
För möt har du vågar å hemmelen stängt.

Sången var längre, men vakterna vamlade omkull i rädsla vid det väldiga gnyet, och så snart de orkade komma på benen sprang de för brinnande livet. Samtidigt som djävlarne sjöng, hördes Rydingen skrika. Då va hemskt. Då va hemskt. Rydingen var i alla fall försvunnen. Sedan spordes det att sången och skriket hörts hela vägen ner åt Kalmar och vakterna på slottet hade också hört och sett det. De sågo när Fan slog Rydingen i ett av slottstornen och då tystnade skriken. Senare hittade slottsvakten Rydingens sko som han tappade. Så sent som för femtio år sedan, troddes allmänt att historien var sann. Den omtalades på ett husförhör i Stora - Heda 1875 och Petter i Fjärsjömåla sade. "Dä dära dä tro ja inte på. Dä ä bara skrock å hedendom." Då blev han själv ansead som hedning när den gamla kyrkoherde Berg sade. "Du min kära Petter du är väl hedning själv, som inte tror att Gud kan tillåta att djävulen blir hämnad. Det sägs att den nya ägaren till ön skänkte järndörren från Hus-holmens källare till Sjösås gamla kyrka. Vad som är säkert, är att sakristidörren är en medeltidsdörr smidd av myrmalms-järn.

4782

Efter Stina i Norratorp
Ante " "
Petter Johansson i
Karryd, Sjösås sn.

Kyrkogrimmen , Glosön.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Från denna bygden har jag aldrig hört talas om kyrkogrimmen. Men väl å andra, bra nära liggande håll. Här talades om Glo-soa, eller Glo-soen. Den kunde folk råka ut för när de gick årsgång, var som helst. Petter Johansson som varit kusk på Klafre talade alltid om Glo-söa som sprang mellan benen på folk. Han var väldigt stor och borsten som stod rätt upp var skarp som sågtänder. Enda sättet att skydda sig för den var att ställa benen i kors, eller hoppa högt upp när hon trädde näsan mellan benen på en. Han talade om en gubbe som inte hade hoppat högt nog. Och den fick "tyen" bortskrapade och dog av det också. Det skulle hänt julnatten vid Nottebäcks kyrka.

4782

Årsgång.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

Stolta Maja tjänade hos Per och Maja i Sjösbro Sjösås. Både Per och Maja söp fruktansvärt och Stolta Maja och min far Nesse På Nordkulla hade ett styft jobb med att hålla reda på dem ibland. Maja i Sjöabro hade många gånger försökt gå årsgång, men aldrig lyckats. Hon kunde inte tåga. Var gång hon varit ute hade hon varit ute för Glosa. En gång befalde hon Stolta Maja gå med sig. De hade ingen mat fått hela dagen och båda hade tågat. Dagen innan julafton hade Maja instruerat pigan att hon skulle göra precis som Maja gjorde och så gav de sig iväg klockan tio julaftonskväll för att hinna till Sjösås gamla kyrka innan klockan tolv. De hann inte längre än till bäcken, förrän Maja skrek till. "Nu kommer då aset." Samtidigt gjorde hon kors med benen. Stolta Maja gjorde likadant. Hon såg ingenting, men hon kände att något stort for emellan dem, med sådan fart att båda for långt av vägen på var sitt håll, Stolta Maja blev oskadd, men matmodern fick skinnet avskrapat, liksom av en såg på handen hon hade vänd mot pigan. Stolta Maja fick springa hem till gården och min far Nesse fick följa med och bära hem matmodern. Hon låg sedan sjuk hela julen och talade om att hon hade sett då leaste å största "sokräk"

4782

hon nånsin sett. Hon gick aldrig årsgång mer. Maja i Sjöa-
bro sade sig ofta mött Glosoen. Både på kyrkogården och and-
ra ställen. Både far och Stolta Maja trodde henne. De sade
att "dä va e le käring som fruktade skam, mer än Gu."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
21

Div. s. r., Gm. = 4782

J. A. Asplund
1932.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Öknamn.

22

Åshedaborna kallade sig själva Riddare. Troligen har smedsläkten Ridderpeng gett dem det namnet. Annars kallades västra delen av befolkningen kring Össiöbol "jössebola=Össiöbola stackare." Skogsboroten(?) öster om kyrkbyn kallades "Tätare=Tattare." I gengäld kallade de Nottebäcksborna "Nöt eller Nott" troligen efter något gammalt namn, Nötbäcken.

Sjösåsbornas kvinfolk fick en ful och som jag har all anledning att tro, obefogad beskyllning, att ha "skillingar" på ett visst ställe. Skillingar= en lång smal växt som svin och får hade på halsen. Sjösåsborna kallade Ramqvilla "Havrenorge" och påstod att när en Ramqvillabo satt på stängen måste han blåsa i bockhorn för att inte jämmern skulle höras när hafvrespeterna skulle ur arsen. Ramqvillaborna kvitterade artigheten med att tala om Sjösåsbornas skillingar.

Solbergaborna, kallades "Solvargar" Folket i Solberga och Ramqvilla, var ännu fattigare än Sjösåsborna och därför sade de såhär om Sjösås: "Kanan ä ett gott lann." Där växer dä bå vete å värröj."

Åsheda slogs med alla de övriga socknarna, när alla

4782

träffades, annars slogs de sinsemellan . Personliga öknamn fanns det i tusental och det finns många kvar ännu, men det blir väl en ny fråga. Folket som bodde i de stora skogarna Kolshult-Libbhult-Karryd och Sandreda moar hade ett gemensamt namn, Mojökarna. Oberoende av vilken socken de tillhörde.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
23